

Legalább ilyen fontos az, hogy kétezer éven át abban a hitben éltünk, arról igyekeztünk folyton-folyvást meggyőzni magunkat, hogy a világ közepén vagyunk, sőt talán mi vagyunk a világmindenség közepe; körülöttünk forog, miérettünk van a világ. Ez a hit évszázadokkal túlélte Kopernikusz, Kepler és Newton felfedezéseit. De azért közben, lassan, erősödtek a kételyek, s ma már a mindennapi tudat elbizonytalanodott. Nem tudjuk, hogy végül is hol vagyunk, mi a szerepünk a világmindenségben; hogy kitüntetett helyünk van-e, vagy egy kozmikus mértékkel mérve jelentéktelen és végtelenül kicsi bolygón kapaszkodunk, céltalanul sodródva a semmiben.

Kétezer éven át abban is hittünk, hogy „morális univerzumban” élünk; olyan világmindenségben, amelyet erkölcsi princípium vagy erő igazgat; amelyben egy „láthatatlan kéz” igazságot tesz, megjutalmazza az erényeseket, és megbünteti a gonoszokat. Ma már, a világháborúk és polgárháborúk, haláltáborok és genocídiumok századából kilábolva, egyre nehezebb hinni a világmindenség erkölcsi lényegében. És egyre többekben elhatalmasodik az a meggyőződés, hogy értelmetlen, abszurd világban élünk, olyan világban, amely teljességgel közömbös a jóval és rosszal, illetve az emberi szenvedéssel és vágyakkal szemben.

A hagyományos kultúra egyik legnagyobb teljesítménye volt az, hogy képes volt értelemmel feltölteni az emberek életét. Képes volt abban a hitben és bizonyosságban tartani az embereket, hogy az emberi életnek – minden baj és szenvedés ellenére – célja s értelme van. Az új, a huszadik század végén kibontakozó civilizáció erre már (vagy még) nem képes. Az élet céltalanságának, értelmetlenségének élményét egyre szélesebb társadalmi rétegek élik át. A melankólia, a „spleen”, az élet értelmetlenségének a fájdalma annak idején az Essex grófok, a Sir Walter Raleigh-k és a Hamlet királyfik keserű privilégiuma volt. Ma százazreket és milliákat kínoz. Korunk egyik legelterjedtebb járványos betegsége a depresszió. [...]

(1998, 4, 5.)

JEGYZETEK

1. Szent Bernát (12. század) drámai erővel foglalja össze ezt a világ- és emberképet: „Bűnben születünk, bűnösök vagyunk, és bűnösöket hozunk a világra. [...] Világra jövetelünktől kezdve sérültek vagyunk, és azok is maradunk, amíg csak benne élünk, amíg csak el nem hagyjuk; talpunktól egészen a fejünk búbjáig semmi sincs, ami egészséges lenne bennünk.” A reneszánsz gondolkodóinak és művészeinek a többsége ennek az ellenkezőjét vallja majd, és a 20. század második felének fogyasztói kultúrája sok száz decibellel ennek az ellenkezőjét harsogja majd.

2. Wechsler, Harlan J.: *What's So Bad About Guilt?* Simon and Schuster. New York, 1990. 13

LÁZÁRY RENÉ SÁNDOR

Mátyás király Kolozsvárott

(Fadrusz János lovas szobrára)

Fenséges királyunk Kolozsvár Főterén
 Fogadja seregét, hátasa harci mén...
 Súlyos páncéltatban minek jogar, palást?!
 Hadvezérit várja... Vitéz Magyar Balázst,
 Kemény Kinizsi Pált, ki vagdalt a portyán:
 Szilajul szétkiált, vivát száll ki torkán!
 Éljenzi a Győztest gyakor hadi tábor,
 Bizakodva néz föl Szapolyai nádor
 S a szablyás Báthory, az erdélyi vajda!
 Lábánál lobogók, sok zsákmányolt fajta:
 Oszmán, német, cseh meg moldovai zászlók,
 Kik csatákban voltak zúgó szélben gázlók,
 Fondor császáriak, félholdasak, szépek –
 Mind letorettek, mint felbőszített népek.
 Érces nyugalommal bástyás talapatán

Túltekinthet Mátyás a megmaradt hazán:
Konokul magaslik Kolozsvár Főterén,
Magabiztos, erős, akár a bölcs remény –
S késő századoknak hódolását várván
Túlnő szennyes idők ármánykodó árján.

*Kolozsvár—Marosvásárhely, 1918. december 7-én
(1998. 5.)*

JOHN LUKÁCS

Félelem és gyűlölet

(Részlet)

[...] Figyelemre méltó a felvételeken Hruscsovnak és kollégáinak görcsössége, nyilvánvaló habozásuk, amely mind a kommunizmus fatális korlátoltságának tulajdonítható. A szovjet kormány nem tolerálhatta egy antikommunista nemzeti kormány létesülését az orosz birodalom érdekövezetében. De kire támaszkodhatott? A Kreml-beli szupertitkos beszélgetések gyakori témája volt a magyarországi „elvtársak” és a csúcskommunisták kisebb-nagyobb érdeme, illetve érdemtelensége. Hruscsov és társai pontosan tudták, hogy a helybeliek népszerűtlenek, de ugyanakkor féltek más személyt felhasználni: egy elvtársat találni és azt sikeresen megbízhatóvá nevelni – ez volt egyetlen lehetőségük. Ezek az aggodalmak és félelmek magyarázzák azt a furcsa döntést, hogy a jugoszláv Tito támogatását kérték. Hruscsov egy kis repülőgéppel titokban átbukdácsolt a kelet-európai éjszakán, hogy meglátogassa Titót, akit Sztálin hét évvel azelőtt kiközösített a nemzetközi kommunista szervezetből. (Hruscsov akkoriban békült ki vele.) Tito beleegyezését kérte a küszöbön álló, a magyar forradalmat megsemmisítő orosz hadjáratához és Kádár Jánosnak a „munkás–paraszt kormány” vezetőjeként való beiktatásához. A megbeszélés, valamint annak egyenes és ronda következményei folytán (a jugoszlávok kiadták a náluk menedékhelyet szerzett magyar kommunista vezetőket) Tito is ugyanolyan rossz színben tűnik fel, mint Hruscsov. Csakhogy nem is ez a lényeg, hanem a kommunista vezetők *félelme*.

Ez döntő elem. A totalitárius kormányok esetében a brutalitás természetes jelenség: gyakran valamely valóságos vagy képzelt sérelem és félelem reakciója. 1944-ben Hitler Harmadik Birodalma elfoglalta Magyarországot – szövetségesét és úgynevezett csatlósát –, tudva azt, hogy bizonyos magyar vezetők a Német Birodalommal kötött végzetes szövetségből való kiugrást szeretnék megvalósítani, és ennek érdekében már bizonytalan lépéseket is tettek. 1956-ban Hruscsov és Szovjet-Oroszország nem engedte meg Magyarországnak, hogy a kommunista rendszerből kilépjen. A két brutális közbelépés közötti különbség jelentős. A németek és helyi szövetségeseik nem féltek. Az oroszok és szövetségeseik viszont rettegtek. (Vagy el tudja-e valaki képzelni Hitlert, amint éjszaka repülőre ül, hogy Mussolini vagy Antonescu beleegyezését kérje egy már elhatározott brutális döntéséhez? Még akkor sem, amikor birodalmát minden fronton az ellenség nagyszámú csapata ostromolta. Ami a Szovjetunió esetében 1956-ban nem állt fenn.)

Hruscsov természetesen nem Hitler, és az oroszok sem németek, ráadásul az 1956-os események nem 1944-ben történtek. Ez az egyik alapvető különbség a szélsőjobb- és a szélsőbaloldal között. A gyűlölet mozgatja az elsőt, a félelem az utóbbit. [...]

(1998. 10.)